

Rookpluimen

Bulletin van de Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) 4^e jrg. nr. 8, november 2001

Belangrijke initiatieven

De Plasserwaard

In september werd een gedeelte van de schoorsteen van deze uit 1930 daterende steenfabriek, gelegen in de uiterwaarden bij Wageningen, gerestaureerd. Al 15 jaar is de particuliere eigenaar van deze goed bewaarde vlamoven in de weer om, op eigen kosten, het complex te laten restaureren. Gelukkig komt er steeds meer waardering voor dit initiatief en lijkt subsidie op termijn een reële optie. Helaas kon niet op de afloop hiervan worden gewacht daar de trekbanden van de 60 meter hoge schoorsteen

loslieten en ingrijpen nodig was.

De oven is tot 1980 in gebruik geweest en na enige jaren van leegstand in 1987 in particuliere handen gekomen waarmee het voortschrijdende verval werd gestopt. Al geruime tijd functioneert de oven als caravanstalling. Helaas is deze bestemming economisch niet rendabel. Inmiddels zijn plannen gemaakt

om de oven te verbouwen tot een woongebouw met circa 10 woningen. Daarmee kan het complex een gezonde financiële basis krijgen. Verschillende partijen op het gebied van de monumentenzorg hebben zich lovend uitgelaten over het ontwerp. Hopelijk zal de tussentijdse restauratie een grootser vervolg krijgen, zodat behoud van deze unieke vlamoven gewaarborgd is.

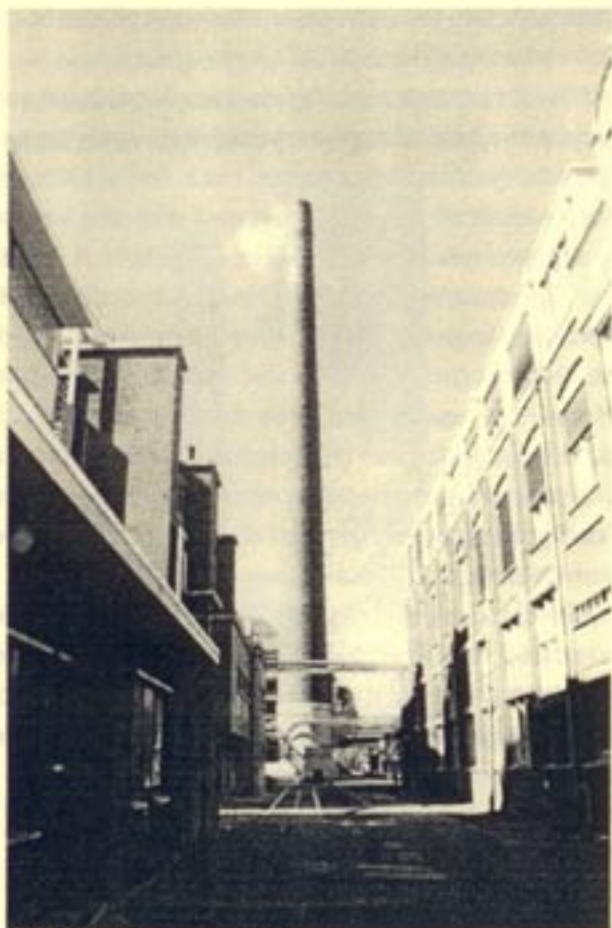
De schoorsteen van het complex is gebouwd van een harde klinker, dus geen radiaalsteen, zoals dat wel vaker het geval is bij steenovens. Het is een strakke pijp zonder opsmuk en is niet gebouwd door één van de twee grote schoorsteenbouwers. Opvallend is de afwezigheid van een schutwand in de schoorsteen, hetgeen zeer ongebruikelijk is. Normaal gesproken wordt namelijk tot circa eenderde van de totale hoogte een losstaande tweede wand in de schoorsteen gebouwd, die de ergste hitte van de rookgassen moet opvangen. Om onbekende redenen werd deze bij de Plasserwaard nooit gebouwd. Misschien duidt dit op de onervarenheid van de oorspronkelijke bouwer met het fenomeen fabrieksschoorsteen. Ondanks de afwezigheid van de schutwand heeft de pijp wel 50 jaar stoken overleefd en hopelijk zal de volgende 50 jaar ook worden gehaald. Bij de kort geleden uitgevoerde gedeeltelijke restauratie zijn 23 trekbanden vervangen, de overige opnieuw geteerd, de bovenste 8 buitenklimijzers verwijderd, de bliksembeveiliging verbeterd en het metselwerk dat echt

slecht was (bovenin de pijp) is hersteld. Daarmee is de schoorsteen voorlopig sterk genoeg om de afloop van de procedures te kunnen doorstaan.

Excursie Delft

In juni vond een STIF-excursie plaats langs Delftse fabrieksschoorstenen. Er werd gestart bij het Techniek Museum waar op dat moment een interessante tentoonstelling te zien was over Delftse Jugendstil en de Technische Universiteit. Verder werd nog het gebouw bekeken in relatie tot zijn oorspronkelijke functie als 'laboratorium' voor onder meer stoommachines. De geplande restauratie van de schoorsteen bij dit complex was nog niet in uitvoering en is nu nog steeds niet gebeurd. STIF zal de situatie daar ter plekke nauwlettend blijven volgen. Tenslotte is deze schoorsteen een topper uit het Nederlandse schoorstenenbestand.

Gist- en Spiritusfabriek (nu DSM)

Eén van de zes schoorstenen, die werden bezocht, was de pijp van de voormalige verf- en vernisfabriek L. Vliegthart. Het complex van deze firma staat inmiddels leeg en men is drukdoende om te kijken wat er met deze lokatie gaat gebeuren. De schoorsteen is een gangbaar type, eigenlijk niets bijzonders, maar opvallend is wel de historie van het gebruik van de pijp,

die eraan is af te lezen. Men heeft in de loop van de tijd de schoorsteen meerdere malen gerepareerd nadat de top scheef ging trekken. Hiervoor heeft men enkele radiaalstenen verwijderd en kleinere bakstenen in de plaats gezet. Daarmee werd door een eenvoudige methode een correctie verkregen. Voor het visuele beeld van de schoorsteen levert dit echter geen aantrekkelijk resultaat op.

De foto laat de excursiegangers zien met de pijp van Vliegthart op de achtergrond. Een wat magere opkomst. Het bestuur van STIF heeft daarom ook besloten in het vervolg een excursie te koppelen aan een gebeurtenis of presentatie, zoals bijvoorbeeld de uitreiking van Het Klimijzer.

Attentie! ... betaling donatie

Bij de administratie van de donaties doen zich wel eens problemen voor wat betreft de tenaamstelling van de betaling. Soms ontbreekt de naam van de donateur of het adres waardoor het voor STIF niet te achterhalen is wie betaald heeft. Wilt u bij het overmaken van uw donatie eraan denken dat u de naam waaronder u als donateur bij ons bekend staat, wordt genoteerd en uw adres. Vooral bij girotel betalingen wil dit nog wel eens vergeten worden. Dus graag naam en adres noteren, dat maakt het voor onze ledenadministratie een stuk gemakkelijker. Bij voorbaat dank voor uw medewerking.

Tot slot nog een mededeling over de donatie in Euro's. De nieuwe bedragen voor 2002 zijn door het bestuur vastgesteld op ronde getallen van € 15 voor particulieren en € 115 voor bedrijven en organisaties. Hopelijk levert deze kleine prijsverhoging geen drempel op voor uw bereidheid om STIF financieel te steunen.

TREKBANDEN

In deze rubriek wil STIF geïnteresseerden in (fabrieks)schoorstenen op de hoogte houden van lopende acties inzake beheer en behoud van schoorstenen.

Maastricht

Op het voormalige terrein van de Céramiquefabriek wordt de laatste jaren een grootschalig bouwproject ten uitvoer gebracht. Een aantal historische elementen van deze voormalige industriële site zouden worden behouden. Zo heeft men het waterreservoir, dat voornamelijk de laatste schoorsteen van het complex sierde, bewaard om deze ooit te herplaatsen. Het reservoir heeft enkele jaren troosteloos op de braakliggende vlakte gelegen. Inmiddels bestaan er plannen om een nieuwe 'schoorsteen' te gaan bouwen waarin het reservoir weer zou komen te hangen. Een metalen schoorsteen, die de contouren van het oorspronkelijke exemplaar heeft, zal verrijzen op een andere plaats op het terrein dan voorheen. Het ensemble zou als uitkijkpunt moeten gaan dienen voor de nieuwe wijk. Het plan is van de architecten Jo Koenen en Ab König, beiden betrokken bij de realisatie van het Céramiqueterrein.

Zoetermeer

Voor de schoorsteen van de fabriek van Nutricia, een landmark aan de snelweg Gouda - Den Haag, is een sloopvergunning aangevraagd. Het Historisch Genootschap Oud Zoetermeer heeft geprobeerd de eigenaar op andere gedachte te brengen en is het gesprek met Nutricia aangegaan. Ook STIF heeft in een brief gepleit voor behoud van de schoorsteen, te meer daar sloop van de asbesthoudende pijp veel kosten met zich meebrengt. Dit geld zou immers beter kunnen worden gebruikt voor de instandhouding. Helaas is de schoorsteen te jong om een monumentenbescherming te krijgen en dus hangt het lot af van de eigenaar. Nutricia wil, zoals nu is vast komen te staan, van geen wijken weten en van de schoorsteen af. Onlangs is men met de sloop begonnen. Daarmee zal Zoetermeer zijn

laatste echte fabrieksschoorsteen helaas verliezen. Er resteert nu nog slechts één tuindersschoorsteen in de gemeente.

Bergen op Zoom

Voor de 75 meter hoge schoorsteen van Nedalco, een fabriek voor alcohol, een halfproduct voor de consumptie-industrie, was een sloopvergunning aangevraagd. Inmiddels is deze weer ingetrokken, waarbij Nedalco en de gemeente in gezamenlijk overleg tot een positieve oplossing hopen te komen. De pijp is een van de weinige (één van de vier) gemetselde schoorstenen van deze uitzonderlijke hoogte, die nog resteren in Nederland. Hij staat op een hoek van een industrie-terrein en vormt een markant teken in het landschap. STIF heeft naar aanleiding van de voorgenomen sloopplannen een gesprek gevoerd met de gemeente en de eigenaar van de schoorsteen. Men overweegt de gelden voor de sloop in te zetten voor restauratie. Hiervoor zullen plannen worden opgesteld.

Tilburg

In augustus bracht het bestuur van STIF een bezoek aan de 50 meter hoge BEKA-schoorsteen in Tilburg. Deze pijp is het laatste restant van de fabriek van wollen tanel Van den Berg Krabbendam en staat nu in het centrum van een woningcomplex. De reden van het bezoek was de restauratie van de schoorsteen aan de buitenzijde. Een mooie gelegenheid om de schoorsteen in te gaan en dit proces eens van dichtbij te kunnen aanschouwen. Het fraaie uitzicht over Tilburg was een mooie toegift. Met de restauratie van de buitenzijde van de pijp is de eerste fase afgesloten en hopelijk zal dit op termijn nog een vervolg krijgen met de aanpak van de binnenzijde. Hiermee is voorlopig één van de toppen van het Nederlandse schoorstenenbestand veilig gesteld. Het watermerk onder deze tekst laat de pijp zien tijdens de restauratie met de fraaie kop, de gele decoratie en de geschilderde letters BEKA.

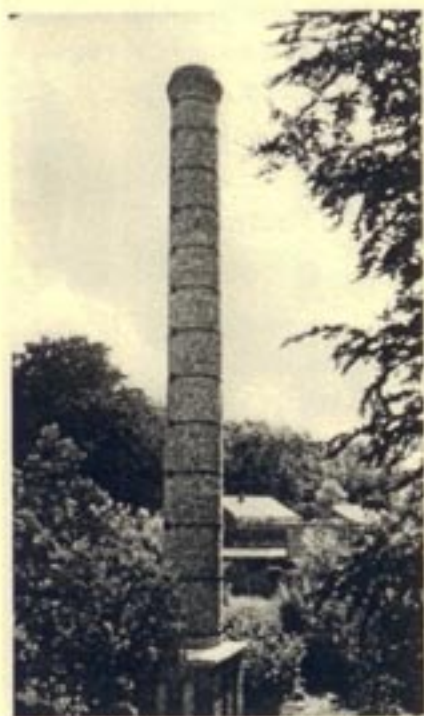
TREKBANDEN

Het Klimijzer 2001

Voor de tweede keer sinds 1999 hebben de donateurs hun stem uit kunnen brengen voor de verkiezing van Het Klimijzer. Het aantal uitgebrachte stemmen was helaas wat weinig, maar de uitslag is er niet minder om, want het is een ex aequo notering geworden. Na beraad heeft het bestuur besloten om Het Klimijzer 2001 toe te kennen aan twee projecten: de schoorsteen van de voormalige Van Oerle's band- en damastweverij te Boxtel en die van voormalige zuivelfabriek St. Oda in Sint Oedenrode.

Boxtel

Deze schoorsteen is vooral dankzij particulier initiatief behouden gebleven en uiteindelijk gerestaureerd. Het is één van de oudste schoorstenen in Nederland (1852), die nog bestaat en vanuit dat oogpunt zeer bij-

zonder. De pijp heeft een fraaie voet met siermetselwerk en is verder recht-opgaand in tegenstelling tot latere schoorstenen die taps toelopen. Verder is er sprake van een bijzondere kop. Van de oorspronkelijke fabrieksgebouw en resteren nog aanzienlijke delen. Het complex ademt daar-

door nog de sfeer van een 19e-eeuws industrie-complex.

Sint Oedenrode

De schoorsteen van de coöperatieve zuivelfabriek St. Oda is een goed voorbeeld van een min of meer standaard pijp bij een zuivelfabriek. In dit geval is de oorspronkelijke bebouwing intact gebleven en heeft een nieuwe bestemming gekregen: een restaurant en een kantoor. De fabriek dateert uit 1916 en is een goed

voorbeeld van een zuivelfabriek, zoals het platteland van Noord-Brabant er ooit 200 kende. Diverse elementen van het industriële verleden zijn nog aan het gebouw af te lezen. Helaas is de witkwas iets te sterk gehanteerd waardoor veel van het authentieke karakter van de bakstenen gevels verloren is gegaan.

Prijsuitreiking

De uitreiking zal plaatsvinden in februari 2002 waarschijnlijk op een vrijdagmiddag. Het is de bedoeling om ter gelegenheid daarvan een programma te maken met een aantal lezingen en een rondrit langs de prijswinnende projecten en andere interessante schoorstenen in het gebied. U ontvangt begin volgend jaar hiervoor een uitnodiging.

Colofon

Rookpluimen is het informatiebulletin voor donateurs en sponsors van STIF en verschijnt 2 x per jaar. De Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) stelt zich ten doel: de bestudering en instandhouding van fabrieksschoorstenen, die tot het industrieel erfgoed gerekend kunnen worden.

Donateur kan men worden door overmaking van:
 f 30,- (€ 15,-) voor particulieren
 f 250,- (€ 115,-) voor bedrijven en organisaties
 op Rabobank rek.nr. 384966144, t.n.v.
 penningmeester STIF, Hardenberg.

Secretariaat: drs. J.J. Havelaar,
 J. Schorerlaan 72, 2525 ZA Den Haag
 Tel: 070-389 75 08

Informatie: A.J. Barnard, voorzitter STIF
 Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg
 Tel: 0523-261786, fax: 0523-260867